

Bijschakelen voor gezond water

*Ambitie en strategie waterkwaliteit
waterschap Brabantse Delta*

Versie: 11 oktober 2017

Document 17IT024128

BOB Inspiratieteam Waterkwaliteit

Samenstelling & redactie: Leo Santbergen

Water

**Helder kristal, sprankelend geef je leven,
Zonder water is leven niemand gegeven.
Stromend stort je je in verre stromen,
Waar leven van plant, dier en mens samenkomen.
Biologisch kan niets zonder elkaar,
Alles vult elkaar aan, jaar na jaar.
Ieder wezen heeft een plaats, een taak,
Maak de aarde leefbaar, kristal helder.
Het is de kostbaarste zaak.
Water.**

Ada Hofman, 1990
©1989, 1990, Zomer en Keuning Boeken B.V., Ede

Inhoudsopgave

Voorwoord: Slim bijschakelen voor gezond water	3
Samenvatting	5
1. Inleiding	6
2. Analyse	7
3. Ambitie – Samen bijschakelen	12
4. Aanpak	13
5. Allianties	15
6. Uitvoering en financiering	19

Voorwoord: Slim bijschakelen voor gezond water

In het Waterbeheerplan 2016-2021 ('Grenzeloos verbindend') en het Bestuursakkoord 2015-2019 ('Onze Koers') tonen we als waterschap een stevige ambitie. Als we alle voorgenomen acties met diverse partners uitvoeren, krijgt de waterkwaliteit in West- en Midden-Brabant een stevige impuls. Het dagelijks bestuur deelt echter de zorg van het algemeen bestuur dat die impuls onvoldoende zal zijn om voor eind 2027 de gestelde doelen en normen voor de Kaderrichtlijn Water (waterlichamen) en het overige water volledig te halen. In de oordeelsvormende bijeenkomst (28 juni 2017) gaf het algemeen bestuur een glashelder signaal af: extra inzet voor waterkwaliteit is noodzakelijk. Dat is hard nodig; uit actuele meetgegevens blijkt dat de gewenste verbetering van de waterkwaliteit minder snel gaat dan we met gedane investeringen voor ogen hadden.

Met deze notitie vertaalt het dagelijks bestuur het oordeel van het algemeen bestuur en de adviezen van de betrokken gebiedspartners naar een voorstel voor 'tandjes erbij'. Het dagelijks bestuur zet in op het op grotere schaal toepassen van 'altijd goed' maatregelen (zoals akkerrandenbeheer), het starten van nieuwe pilot projecten en het uitvoeren en afronden van de watersysteemanalyses voor alle KRW-waterlichamen. Deze watersysteemanalyses leveren beter inzicht in de effectiviteit van verschillende typen maatregelen voor de beken, kreken en deltarandmeren (Binnenschelde en Markiezaatsmeer). Het levert ook een actuele inschatting op van de mate van haalbaar doelbereik in 2027. Daarbij kijken we scherp naar mogelijkheden om de belasting van oppervlakte- en grondwater met nutriënten (stikstof en fosfor) en verontreinigende stoffen terug te dringen. Waar nodig doen we voorstellen voor 'technische aanpassingen' conform de KRW-spelregels om de waterkwaliteitsdoelen en normen beter passend te maken bij de natuurlijke gegevenheden. In een ketensamenwerking werken we met diverse partners maatregelen uit om microverontreinigingen zoals medicijnresten aan te pakken.

Op basis van de actuele kennisinzichten stellen we waar nodig de programmering van maatregelen bij in dialoog met diverse samenwerkingspartners. We nodigen hen nadrukkelijker uit om zelf of samen met het waterschap initiatief te nemen voor het treffen en (mee)financieren van maatregelen. We zetten daarbij in op duurzaamheid en innovatie, klimaatadaptatie, samenhang in de aanpak wateropgaven en slim inspelen op ruimtelijke ontwikkelingen en maatschappelijke meekoppelwensen. Proefondervindelijk ontdekken we samen met anderen waar tandjes erbij schakelen doelmatig is, waarbij we ook innovatieve financieringsmogelijkheden verkennen. Versterking van samenwerking met Vlaamse partners is een belangrijk speerpunt. Als waterautoriteit zorgen we voor wervende voorbeelden die anderen inspireren. Met de inzet van koploperondernemers willen we het grote peloton in beweging krijgen.

Dit BOB-traject heb ik ervaren als een mooi voorbeeld van bestuurlijke vernieuwing waarbij we een aantal partners hebben uitgenodigd mee te denken. Het is nu aan ons om daar serieus werk van te maken. Tijdens de oordeelsvorming verwoordde één van de AB-leden (Wendy de Koning-Bogers) het belang van gezond water op treffende wijze: *"Voor een gezonde voeding en gezonde mensen zijn goed en gezond water, bijen en vlinders nodig."* In mijn overtuiging kunnen we nog belangrijke waterkwaliteitswinst boeken als iedereen er de schouders onder zet. Persoonlijk ga ik mij in elk geval sterk maken voor het op grotere schaal toepassen van akkerrandenbeheer. Alhoewel deze maatregel alleen niet voldoende zal zijn om de waterkwaliteitsdoelen te halen, dragen we hiermee op diverse locaties in het beheergebied bij zowel gezond water als aan een grotere biodiversiteit waaronder het herstel van bijenpopulaties.

Kees de Jong
Portefeuillehouder watersystemen

Samenvatting

Uit landelijke en regionale analyses is gebleken dat met de geplande inspanningen de KRW doelstellingen voor 2027 niet volledig gehaald zullen worden. Dit geldt ook voor het beheergebied van waterschap Brabantse Delta. Het Algemeen Bestuur heeft daarom in een BOB traject verkend of en zo ja, op welke onderdelen er een tandje bij moet voor verdere verbetering van de waterkwaliteit in West- en Midden-Brabant. In de oordeelvormende sessie (28 juni 2017) is duidelijk geworden dat we met de uitvoering van het Waterbeheerplan 2016-2021 een goede koers hebben uitgezet en dat we doorgaan met de uitvoering ervan. Minder gaan doen is geen optie. De belangrijkste conclusies over de besproken handelingsperspectieven zijn:

- Het intensiveren van de samenwerking met Vlaanderen is essentieel voor het verbeteren van de waterkwaliteit in beken in het grensgebied met Antwerpen.
- Voor zuiveringsbeheer is het belangrijk de ontwikkelingen te volgen en via pilots te kijken waar we doelmatig in kunnen grijpen. Daarnaast met ketenpartners (o.a. voor medicijnresten) brongerichte maatregelen verkennen en stimuleren.
- Voor inrichting, beheer en onderhoud focussen op de kansen die ontstaan in het gebied voor maatwerk, allianties en een integrale, samenhangende aanpak.
- De aanpak van diffuse bronnen in het landelijk gebied voortzetten via drie sporen: met ondernemers verder uitwerken van maatregelen voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), het extra stimuleren van akkerrandenbeheer en door middel van een gebiedspilot (Tonnekreek) met kennisinstanties en ondernemers kansen verkennen voor een verdere 'verduurzaming' van de landbouw.
- We houden vast aan de ambities (waterkwaliteitsdoelen en normen) voor 2027. Waar nodig passen we op basis van nieuwe kennisinzichten technische correcties toe. Zo maken we doelen en normen in een aantal situaties beter passend bij de natuurlijke gegevens.

Met deze notitie vertaalt het dagelijks bestuur het oordeel van het algemeen bestuur naar een voorstel voor uitvoering van de ambitie en strategie voor waterkwaliteit.

Ambitie: De KRW-doelen staan overeind, net zoals het waterbeheerplan 2016-2021 en het bestuursakkoord 2015-2019. Een 'tandje erbij' voor zowel het stedelijk als landelijk gebied doen we samen met Vlaamse en Nederlandse gebiedspartners, ketenpartners, ondernemers en kennisinstanties. Daarbij neemt het waterschap zijn (financiële) verantwoordelijkheid en vraagt ze ~~zijn~~ haar partners dat ook te doen. Participatie, innovatie, doelmatigheid en transitie naar een duurzame samenleving zijn hierbij kernbegrippen.

Aanpak: Meer doen als het duidelijk zinvol is. Proefondervindelijk ontdekken wat waar effectief is en op basis van voortschrijdend inzicht investeren. Niet altijd meer investeren maar wel slimmer en waar mogelijk samen investeren. Daarbij haken we graag aan bij lopende activiteiten in het gebied.

Allianties: Dat kan het waterschap niet alleen. We gaan nog meer in gesprek om te beïnvloeden, om in het gebied niet alleen onze doelen maar ook de doelen van onze partners samen efficiënter te verwezenlijken. We stimuleren andermans initiatieven waarbij we ook zoeken naar cofinanciering.

Uitvoering en financiering: In de kadernota 2018-2027 is voor watersystemen rekening gehouden met een netto investeringsvolume van € 800.000,- per jaar. Uiterlijk eerste kwartaal 2018 ontvangt het AB een voorstel voor de aanpak van microverontreinigingen en nutriënten en de mogelijke extra waterkwaliteitsinzet voor zuiveringsbeheer. Voor het stedelijk gebied zoeken we slimme combinaties met de extra inzet voor klimaatadaptatie (€700.000 per jaar). Jaarlijks kan het AB in het proces van de Kadernota waar nodig

bijsturen op de inzet voor waterkwaliteit. De komende jaren zetten we structureel 1 fte extra in om de impulsacties voor waterkwaliteit waar te maken.

1. Inleiding

Het BOB-traject waterkwaliteit is vormgegeven met de wens van bestuurlijke vernieuwing en sturen op hoofdlijnen als vertrekpunt. Een BOB-inspiratieteam met medewerkers van het waterschap en meerdere AB-leden¹ heeft het traject vormgegeven. Voor de eerste beeldvormende bijeenkomst (1 februari 2017) zijn experts van het waterschap en een aantal gebiedspartners² uitgenodigd om actuele informatie en inzichten over urgente waterkwaliteitsthema's met het algemeen bestuur te delen. Gezien de inhoudelijke complexiteit van de materie is de beeldvorming afgerond tijdens een tweede bijeenkomst (29 maart 2017). Vervolgens heeft het algemeen bestuur op woensdag 28 juni 2017 zijn oordeel uitgesproken over de ambitie en strategie voor waterkwaliteit.

Het algemeen bestuur beschouwt het Waterbeheerplan 2016-2021 als een stevige basis waar we de komende jaren, met de opgave voor bijvoorbeeld herinrichting van beken en krekken, al een behoorlijke kluif aan hebben. Voor het kunnen halen van de waterkwaliteitsdoelstellingen zijn echter een aantal tandjes erbij noodzakelijk.

Met deze notitie vertaalt het dagelijks bestuur het oordeel van het algemeen bestuur in een voorstel voor een versterkte waterkwaliteitsinzet met de termijn van de Kadernota 2018-2027 als tijdhorizon. Hiermee sluiten we naadloos aan bij de eindtermijn van de Europese Kaderrichtlijn Water en de landelijke Delta-aanpak voor Waterkwaliteit en Zoetwater (december 2027). Kern van het voorstel is dat we de uitvoering van de afgesproken acties uit het Waterbeheerplan 2016-2021 voortzetten. Aanvullend gaan we proefondervindelijk met gebiedspartners verkennen waar we er de komende jaren doelmatig een of meer tandjes erbij kunnen schakelen. We gaan daarbij voor een samenghangende aanpak met maatregelen voor andere wateropgaven en slimme koppelingen met ruimtelijke ontwikkelingen en (water-gerelateerde) initiatieven van inwoners, ondernemers en organisaties. Deze notitie schetst de strategische hoofdlijnen die het dagelijks bestuur de komende jaren zal omzetten in tastbare en zichtbare acties.

In deze notitie wordt de voorgestelde ambitie en strategie verder onderbouwd. Hierbij is de structuur gehanteerd die ook in de landelijke Delta-aanpak wordt gehanteerd:

Analyse	Hoe groot is de waterkwaliteitsopgave?	Hoofdstuk 2
Ambitie	Wat willen we bereiken?	Hoofdstuk 3
Aanpak	Welke strategie(ën), acties en instrumenten zetten we in?	Hoofdstuk 4
Allianties	Met wie kunnen we het beste samenwerken?	Hoofdstuk 5
Uitvoering & Financiering	Waar gaat wanneer 'de schop de grond in' en hoeveel euro's kost dat?	Hoofdstuk 6

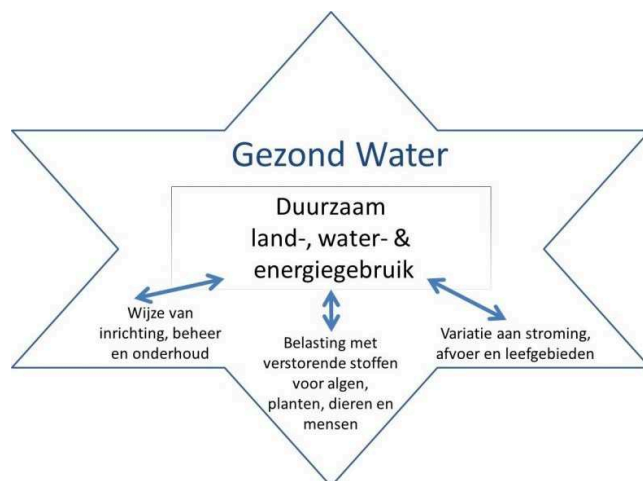
¹ Jan van der Heijden, Huibert Knook, Nellie Raedts, Jaap van Dam, Hans Peter Verroen, Wieke Bonthuis en Henk Schouwenaars.

² De gebiedsdeskundige partners zijn: Johan Elshof (ZLTO), Hans Schep/Theo Bakker (natuurterreinbeheerders), Bas Hoefijzers/Petra Mackowiak (gemeenten/stedelijk waterbeheer), Peter Ramakers (provincie Noord-Brabant), Françoise van den Broek (NHTV/ketenaanpak medicijnresten), Didier Soens/Jef Guelinckx/Maarten Vandervelpen (Vlaamse partners) en Frank van Gaalen (Planbureau voor de Leefomgeving).

2. Analyse

2.1 Natuurlijke variatie, sleutel voor gezond water

In zijn ex ante evaluatie van de Nederlandse plannen voor de Kaderrichtlijn Water³ trekt het Planbureau voor de Leefomgeving de conclusie dat, met alle voorgenomen maatregelen van de waterbeheerders, in 2027 voor 15% van de regionale waterlichamen alle biologische doelen zullen zijn gehaald (was 3% in 2015). Dit betreft een strenge beoordeling op basis van *one out, all out*⁴. Voor individuele waterkwaliteitsonderdelen, (waterplanten, algen, vissen of waterinsecten), kan er circa 35-50% doelbereik worden gehaald. Er is dus nog een lange weg te gaan. Voor waterschap Brabantse Delta is de situatie niet veel anders. In de periode tot eind 2021 streeft het waterschap naar een toename van het aantal individuele biologische beoordelingen met minimaal een 'goede' toestand. Met de maatregelen uit het Waterbeheerplan 2016-2021 schat het waterschap in dat een toename van 10 naar 35% haalbaar lijkt, gelet op het huidige aantal 'matige' beoordelingen ('matig' is een kwaliteitsklasse lager dan 'goed').

Figuur 1: Kritische factoren voor ecologisch gezond water.

Waar ligt het aan dat het percentage doelbereik nog betrekkelijk laag is? Figuur 1 visualiseert de kritische factoren voor gezond water vanuit een ecologisch perspectief. Belangrijk is dat er een zo natuurlijk mogelijke variatie is aan stroming, waterafvoer en leefgebieden. De wijze van inrichting, beheer en onderhoud van watersystemen heeft daar een belangrijke invloed op. De belasting van grond- en oppervlaktewater met teveel meststoffen (stikstof en fosfor) en verontreinigende stoffen heeft een negatieve impact op zowel de aanwezigheid, verspreiding en voortplanting van algen, planten en dieren als de volksgezondheid. Hoe beter de mens zijn land- en watergebruik afstemt op de natuurlijke processen en patronen, hoe duurzamer het is en hoe hoger het KRW-doelbereik zal zijn. De uitdaging ligt in een transitie naar een circulaire economie van gesloten kringlopen met een optimaal (her-)gebruik van diverse grondstoffen.

³ http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/Waterkwaliteit%20Beleidsstudie_4e_proef.pdf

⁴ Het *one out, all out* beginsel uit de Kaderrichtlijn Water betekent dat de slechtst scorende waterkwaliteitsparameter het eindoordeel voor waterkwaliteit van een waterlichaam bepaalt. Op onderdelen kan er dus een betere score zijn dan het eindoordeel; die betere scores zijn in het eindoordeel niet zichtbaar.

2.2 Inrichting, beheer en onderhoud

In het KRW-maatregelpakket van het waterschap vormen herinrichtingsmaatregelen het centrale hart. De ervaringen tot nu toe leren dat er meer nodig is om dichterbij de KRW-doelen te komen. Welke maatregelenmix het meest effectief is, hangt af van de specifieke verhoudingen tussen de kritische factoren in een stroomgebied van een watersysteem (zie Figuur 1). Het waterschap voert daarom tot eind 2019 watersysteemanalyses uit om per KRW-waterlichaam de meest effectieve combinatie van maatregelen in beeld te brengen.

Uit de al uitgevoerde KRW-watersysteemanalyse voor de Tonnekreek blijkt dat de hoge belasting met stikstof en fosfor in combinatie met het gevoerde peilbeheer het rendement van inrichtingsmaatregelen voor waterkwaliteit sterk beperkt. Daarbij komt dat planten en dieren in de regel een aantal jaren nodig hebben om zich aan te passen aan de nieuwe omstandigheden. Effecten van maatregelen worden daarom vaak niet direct merkbaar in de KRW-scores; daar kan een aantal jaren overheen gaan. Uit de biologische kwaliteitsbeoordelingen blijkt dat vooral macrofauna nog achterblijven. De meest belemmerende factoren voor deze met het blote oog waarneembare kleine waterdierjes in West-Brabant zijn te hoge belastingen met stikstof of fosfaat (40%), te weinig variatie aan leefgebieden (40%) en gebrek aan variatie in stroming (20%).

Inrichtingsmaatregelen voor krekken zullen beter renderen wanneer de belastingen met stikstof en fosfaat verder worden verminderd, het peilbeheer beter aansluit bij natuurlijke fluctuaties en er bij het maaien van watergangen meer rekening wordt gehouden met aanwezige, gewenste waterplanten. Voor beken is de variatie aan stroming, continue afvoer (ook in de zomer) en variatie aan leefgebieden in de regel kritischer dan de belasting met stikstof en fosfaat. De al uitgevoerde watersysteemanalyse voor de Strijbeekse Beek laat zien dat er per beektraject inrichtingsmaatregelen op maat zijn gewenst. Denk daarbij bijvoorbeeld aan herstel van meanders, het ophogen van de beekbodem of het aanplanten van schaduw brengende begroeiing op de oevers. Ook voor beken speelt de wijze van beheer en onderhoud een belangrijke rol.

Voor zowel beken en krekken vraagt de bestrijding van plaagsoorten (planten en dieren) de nodige aandacht, zowel uit het oogpunt van waterkwaliteit als waterkwaliteit. De deltarandmeren (Binnenschelde en Markiezaatsmeer) hebben een specifieke ontstaansgeschiedenis en karakter. Dit vraagt om maatwerk. De aanbevelingen uit de watersysteemanalyses voor die twee waterlichamen worden samen met gebiedspartners nader uitgewerkt.

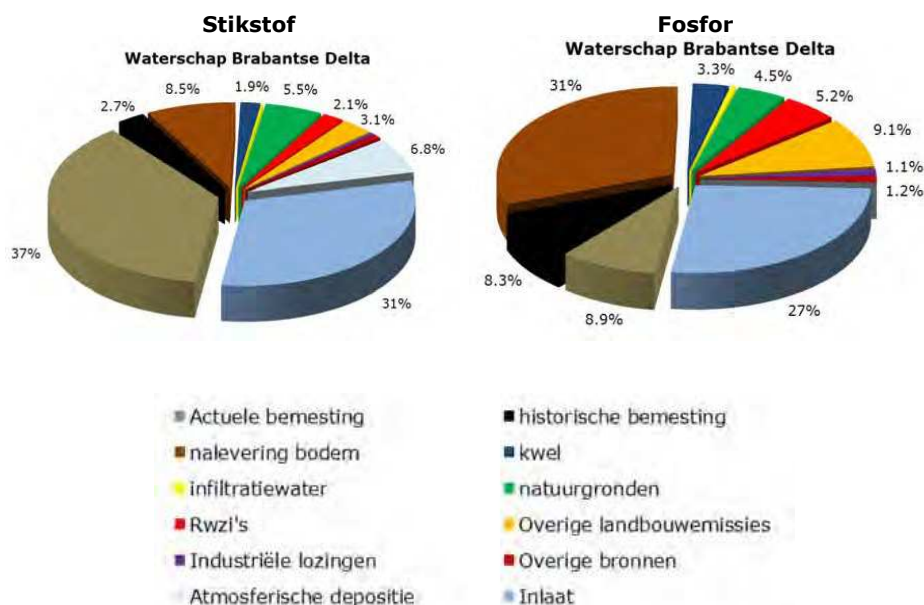
Dilemma is dat door de gemiddelde opwarming van de aarde en watersystemen (klimaatverandering) algengroei sneller zal gaan optreden. Dit vraagt op termijn mogelijk om aanscherping van de normen voor stikstof en fosfor voor een aantal waterlichamen. Duidelijk is dat de nu geldende normen voor stikstof en fosfor niet overal (volledig) gehaald kunnen worden met de huidige combinaties maatregelen. Ingrijpendere maatregelen zijn daarvoor nodig als onderdeel van een verdere verduurzaming van het land- en watergebruik. Denk hierbij bijvoorbeeld aan integraal herstel van brongebieden van beken, hetgeen zowel bijdraagt aan het verminderen van wateroverlast als een betere waterkwaliteit. Dit zal echter een aanzienlijke impact hebben op het huidige land- en watergebruik.

2.3 Nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen

Voor gewasbeschermingsmiddelen ligt Nederland aardig op koers. Inzet hiervoor is om in 2018 50% minder normoverschrijdingen in het oppervlaktewater te hebben ten opzichte van 2012 en 90% in 2023 (Rijksnota Duurzame Gewasbescherming). Het aantal normoverschrijdingen in het beheergebied van waterschap Brabantse Delta is de laatste jaren al behoorlijk afgenomen. De grootste bronnen zijn intensieve teelten (tuinbouw), afspoeling van erven en de instroom vanuit de Kempische laaglandbeken die hun

oorsprong hebben in of op de grens liggen met België (Aa of Weerijs, Mark, Kleine Aa/Molenbeek, Merkske, Strijbeekse Beek).

In 2016 voldeed circa 50% van de regionale waterlichamen in Nederland aan de oppervlaktewaterkwaliteitsnormen voor stikstof en fosfor (voor Brabantse Delta respectievelijk 23% en 20%). Het oppervlaktewater wordt belast uit diverse bronnen (zie Figuur 2⁵). Landelijke analyses (WUR-Alterra en Planbureau voor de Leefomgeving) stellen dat om in de Brabantse Delta volledig aan de normen te kunnen voldoen een vermindering van de emissies van stikstof en fosfor nodig is van respectievelijk 40-43% en 30-33%. De landelijke onderzoekers geven daarbij aan dat nadere analyses per stroomgebied van waterlichamen nodig zijn voor een nauwkeuriger beeld van de opgave en voor een verkenning van effectieve maatregelen.

Figuur 2: Bronnen van belasting van regionaal oppervlaktewater met stikstof (N; links) en fosfor (P; rechts) in het gehele beheergebied van waterschap Brabantse Delta.

In het beheergebied van waterschap Brabantse Delta vormen voor stikstof de *actuele bemesting* van landbouwgronden (37%) en *inlaat* (31%) de grootste bronnen. Voor fosfor zijn *nalevering uit de bodem* (31%) en *inlaat* (27%) de grootste bronnen. Onder *inlaat* wordt verstaan de inlaat van zoet water uit Bergse Maas/Hollands Diep plus het water dat uit de brongebieden in Vlaanderen de grens overstroomt. *Nalevering uit de bodem* betreft uit- en afspoeling van stikstof en fosfor als gevolg van de nalevering door bodemprocessen, zoals mineralisatie van veen, of de uitloging van in het verleden opgehoopte fosfaat afkomstig uit kwel (van zeeklei in de ondergrond). *Historische bemesting* betreft de uit- en afspoeling als gevolg van mestgiften in de voorgaande jaren. Onder *overige landbouwemissies* verstaan we belasting vanuit glastuinbouw, erfafspoeling en het 'meemesten' van sloten⁶

⁵ Landbouw en de KRW-opgave voor nutriënten in regionale wateren. Het aandeel van de landbouw in de KRW-opgave, de kosten van enkele maatregelen en de effecten ervan op de uit- en afspoeling uit landbouwgronden. Piet Groenendijk, Erwin van Boekel, Leo Renaud, Auke Greijdanus, Rolf Michels en Tanja de Koeijer; Wageningen University & Research: rapport 2749; ISSN1566-7197.

⁶ Bij bemesting van landbouwgronden komt een klein deel van de mest onbedoeld direct in de sloten terecht.

Figuur 2 presenteert het overall beeld voor het gehele beheergebied van waterschap Brabantse Delta. Voor het bepalen van doelmatige maatregelen voor het terugdringen van de belasting met stikstof en fosfor is het belangrijk om een nauwkeuriger beeld te krijgen van de verdeling van de bronnen per waterlichaam en vervolgens de mate van beïnvloedbaarheid van de verschillende bronnen. Wageningen Universiteit en Research levert als onderdeel van de watersysteemanalyses een bronnenanalyse per KRW-waterlichaam aan. In de gebiedsprocessen en pilots met ondernemers en organisaties, bijvoorbeeld als uitwerking van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, kunnen dan vervolgens effectieve maatregelen voor de beïnvloedbare bronnen worden besproken en uitgewerkt naar technische haalbaarheid en betaalbaarheid. Helder is in elk geval dat er ook maatregelen nodig zullen zijn voor het terugdringen van belastingen in het Rijkswater dat wordt ingelaten en in het instromende Vlaamse water. Voor sommige waterlichamen kan het ook doelmatig zijn om aanvullende maatregelen te treffen op de rioolwaterzuiveringsinstallaties. Voor de verbetering van Rijkswater is internationale samenwerking, zoals in de Internationale Maas Commissie belangrijk.

Voor het bepalen van gewenste technische aanpassingen in de nutriëntennormen is stap één het per waterlichaam bepalen van de kritische belastingniveaus (lees: vrachten aan N en P) voor het kunnen halen van de doelen voor waterplanten en algen. Dat gebeurt in de watersysteemanalyses. Vervolgens moeten deze kritische belastingniveaus worden vertaald naar gewenste concentraties N en P in oppervlaktewater. Deze gewenste concentraties moeten worden vergeleken met de huidige KRW-normen. Als er een verschil is, dan moeten de normen in beginsel worden aangepast. Alvorens de provincie Noord-Brabant daarover een besluit kan nemen, moet eerst verkend worden welke effectieve maatregelen uitvoerbaar zijn voor eind 2027 en in hoeverre daarmee op of onder het kritisch belastingniveau kan worden uitgekomen. Daarbij speelt mee welk deel van de belastingbronnen beïnvloedbaar is en welk deel toe te rekenen is aan natuurlijke achtergrondbelasting⁷. Hier ligt ook een link met de maatregelen voor de Nitraatrichtlijn die impact hebben op de kwaliteit van zowel grondwater als oppervlaktewater. Het waterschap adviseert de provincie over mogelijk effectieve maatregelen en haalbaarheid van normen.

Als de kritische belastingniveaus niet volledig gehaald kunnen worden zijn er twee smaken: of er worden aanvullende maatregelen verkend (al dan niet met een tijdshorizon voorbij 2027) of de normen worden bijgesteld. In het tweede geval zullen ook de gerelateerde biologische doelen moeten worden bijgesteld. In hoeverre dat het geval zal zijn, is mede afhankelijk van de invloed van andere factoren op het kunnen halen van die doelen. De watersysteemanalyses zullen deze normen- en doelenpuzzel niet volledig oplossen, maar vormen hiervoor wel een belangrijke eerste stap. Zodra alle watersysteemanalyses gereed zijn (eind 2019) worden de technische aanpassingsvoorstellen voor normen en doelen nader uitgewerkt tot een advies aan het bestuur.

De waterschaps timing van het waterschap sluit goed aan bij de planning voor de landelijke en regionale analyses. Verwachting is dat uiterlijk eind 2018 de landelijke werkgroep KRW-doelen, onder regie van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, de definitieve spelregels heeft geformuleerd voor technische aanpassingen in de KRW doelen en normen. Deze spelregels betreffen onder andere verdiscontering van 'natuurlijke achtergrondbelasting'. Deze landelijke regie is belangrijk voor het borgen van een transparante, eenduidige manier van aanpassingen door alle Nederlandse waterbeheerders.

⁷ Onder regie van het ministerie van Infrastructuur en Milieu wordt er een geactualiseerde handreiking opgesteld voor het afleiden van de KRW doelen. Hierin komen ook de spelregels te staan voor welke belastingbronnen onder 'natuurlijke achtergrondbelasting' vallen. Deze handreiking komt naar verwachting medio 2018 beschikbaar. Bij de uitvoering van de watersysteemanalyses nemen we hierover steeds de meest actuele inzichten mee.

Met opmaak: Lettertype: 8 pt

Met opmaak: Lettertype: 8 pt

2.4 Microverontreinigingen

Microverontreinigingen is een verzamelnaam voor medicijnresten, microplastics, drugsresten, antibiotica-resistentie en nieuwe, opkomende stoffen met negatieve effecten op mens en milieu. Voor medicijnresten is de vraag waar je in de keten doelmatige maatregelen kunt treffen; van de productie en het gebruik van geneesmiddelen (de bron) tot aan het zuiveren van afvalwater (end-of-pipe).

De landelijke aanpak voor medicijnresten is in eerste instantie bron gericht. Voorkomen van verspilling, onnodige inname en verminderde inname door gezonder leven kunnen een substantiële bijdrage leveren. Van de medicijnresten die alsnog in het riool komen kan in een zuivering 80-90% verwijderd worden. Er zijn technieken in ontwikkeling voorhanden voor het verwijderen van microverontreinigingen. Zo kunnen bijvoorbeeld met een zogeheten 'one-step' filter bij een zuivering zowel microverontreinigingen als stikstof en fosfor worden verwijderd.

In een landelijk hotspotanalyse⁸ is, op basis van gegevens van de waterschappen en Rijkswaterstaat, in beeld gebracht welke impact het verwijderen van humaan toegepaste medicijn(resten) op de diverse rwzi's heeft op zowel de lokale waterkwaliteit en die in andere aangrenzende watersystemen als op drinkwaterinnamepunten. Hierbij is geen onderscheid gemaakt naar specifieke functies van de betreffende watersystemen. Voor het beheergebied van waterschap Brabantse Delta zijn in eerste instantie de tien kleinere zuiveringen in beeld die hun effluent lozen op kwetsbare regionale wateren. In droge perioden bepaalt het effluent van deze rwzi's immers een belangrijk deel van de afvoer van die watersystemen (met daarin medicijnresten). Voor de grotere zuiveringen die nu hun effluent lozen op rijkswater, kan aanvullende zuivering op termijn interessant worden wanneer, in het kader van een klimaat-robuste zoetwatervoorziening, overwogen zou worden het gezuiverde water te hergebruiken in het regionale systeem. Het gaat dan overigens niet alleen om microverontreinigingen maar ook om andere waterkwaliteitsparameters waaronder het zoutgehalte.

Het bestuurlijk afwegen of aanvullende maatregelen op rwzi's doelmatig zijn, is onderdeel van een bredere afweging van maatregeltypen ter verbetering van de kwaliteit van watersystemen. Naast het treffen van zuiveringstechnische maatregelen kunnen bijvoorbeeld ook verplaatsingen van lozingspunten, aanpassingen in het watersysteem en opheffing en/of samenvoegen van rwzi's in beeld zijn. In sommige watersystemen waar verdroging en geringe watervoerendheid een knellend probleem vormen, kan het duurzamer zijn om het effluent geheel of gedeeltelijk te laten infiltreren in de bodem als bijdrage aan het herstel van brongebieden.

Voor microplastics en opkomende, nieuwe stoffen en antibiotica-resistentie verkeren we in het stadium van verkennen van de aard en omvang van de problematiek. Dit is nodig om het handelingsperspectief van het waterschap en anderen te kunnen bepalen. Het lastige met opkomende, nieuwe stoffen is dat de effecten ervan mogelijk pas na jaren bekend worden uit analyse en onderzoek. Nu handelen uit voorzorg kan echter mogelijke problemen in de toekomst voorkomen, maar kan ook betekenen dat op het verkeerde paard wordt gewed.

⁸ In de landelijke studie verstaat met onder 'hotspots' de rwzi's die wat betreft humaan toegepaste geneesmiddelen de (drink)waterkwaliteit *relatief* sterk beïnvloeden. 'Relatief' heeft dan betrekking op 'ten opzichte van' andere rwzi's in Nederland.

3. Ambitie – samen bijschakelen

Het waterschap houdt in de kern vast aan de ambitie zoals die in het Waterbeheerplan 2016-2021 ('Grenzeloos verbindend') en het Bestuursakkoord 2015-2019 ('Onze Koers') is verwoord. Gezond water is een belangrijke basis voor duurzaam wonen, werken en recreëren in Midden- en West-Brabant. Een integrale, samenhangende aanpak met andere wateropgaven (verdrogingsbestrijding, klimaat-robuste zoetwatervoorziening, wateroverlast, zuiveren afvalwater en waterveiligheid) staat centraal. Als zichtbare waterautoriteit werkt het waterschap op uitnodigende wijze samen met inwoners, ondernemers en organisaties aan een gezonde leefomgeving, met daarbij een goede balans tussen mens, milieu en economie (people, planet en profit).

Het waterschap houdt vast aan de doelen en normen van de Kaderrichtlijn Water (waterlichamen) en de conform de KRW-systematiek afgeleide doelen en normen voor de overige wateren. Hierbij maken we gebruik van de optie van 'technische aanpassingen' om doelen en normen voor sommige waterlichamen, op basis van nieuwe kennisinzichten en natuurlijke gegevenheden, beter passend te maken. [Het gaat dan onder andere om het vaststellen van niet of lastig beïnvloedbare 'natuurlijke achtergrondbelastingen'](#). Het waterschap wil doelen en normen ook beter afstemmen met Vlaanderen. We zien het maximale KRW-doelbereik als een wenkend, lange termijn perspectief waarvoor we altijd goed maatregelen uitvoeren en in gebiedspilots proefondervindelijk ontdekken welke aanvullende maatregelen waar wel en niet zin hebben.

Maximaal KRW-doelbereik is belangrijk voor maatschappelijke meerwaarde. Hiervoor is een verdere verduurzaming van het land-, water- en energiegebruik nodig, waarbij water meer sturend wordt in de ruimtelijke ordening en watersystemen klimaatveranderingsbestendig worden ingericht, beheerd en onderhouden. De weg ernaar toe vraagt soms om lastige, ingrijpende maatschappelijke keuzes en is op onderdelen een kwestie van lange adem. Het waterschap zet daarom in op gedeelde beeldvorming en feitendeling als basis voor een gedeeld eigenaarschap van problemen en kansen. Op deze wijze zal investeren in wederzijds vertrouwen en respect resulteren in versterkte samenwerkingsverbanden met diverse belanghebbenden voor effectieve, haalbare handelings- en financieringsperspectieven. We versterken de samenwerking met Vlaanderen en leren van anderen, bijvoorbeeld via Europese projecten.

We zetten als waterschap in op minder vrijblijvende, resultaatgerichte afspraken en praktisch uitvoerbare cofinancieringsarrangementen waarbij evenwicht in bijdragen van gebruikers en vervuilers centraal staat. Iedereen zal zijn steentje moeten bijdragen door eigen verantwoordelijkheid te nemen en initiatief te tonen. We verkennen met anderen hoe positief voorbeeldgedrag kan worden gestimuleerd en beloond. We blijven overtreders van regels bestraffen. We zetten de komende jaren versterkt in op het tijdelijk stimuleren van de aanpak van diffuse bronnen door ondernemers in het landelijk gebied, waarbij we de koploperondernemers inzetten om het grote peloton mee te krijgen. De gedachte hierbij is dat op termijn duurzaam ondernemen zo vanzelfsprekend zal zijn dat stimuleren niet meer nodig is.

Participatie, innovatie en transitie zijn kernbegrippen in de waterkwaliteitsambitie. Samen met anderen werken we aan innovatieve opties voor gesloten kringlopen van waardevolle grondstoffen (circulaire economie). We stimuleren het omdenken van problemen naar kansen en initiatieven van inwoners, ondernemers en organisaties. De Brabantse Delta is een uitdagende proeftuin voor kennisinstanties en opleidingsinstituten en een kweekvijver voor de waterbeheerders van de toekomst. We zetten inspirerende voorbeelden in de etalage om ervan te leren en anderen te 'verleiden' om mee te investeren in gezond water. We manifesteren ons in toenemende mate als een transparante, responsieve, uitnodigende en ondernemende overheid, daarbij maximaal gebruik makend van de speelruimte die de wet- en regelgeving biedt.

4. Aanpak

Het waarmaken van de ambitie vraagt om een handelingsrepertoire van zelf uitvoeren tot delegeren en overlaten aan anderen. Het waterschap zet hierbij een mix aan bestuursstijlen in, van informeren en raadplegen tot het uitnodigen van inwoners, ondernemers en organisaties om zelf het heft in handen te nemen. De gewenste verdere transitie naar duurzaam water- en ruimtegebruik vergt gedeeltelijk nieuwe allianties en financieringsarrangementen en gezamenlijke investeringsagenda's met een evenwichtige balans tussen kostendragers en baathebbers.

Centraal in de aanpak staat het via (gebied)pilots ontdekken van welke maatregelen waar effectief zijn. Het waterschap programmeert adaptief zodat flexibel kan worden ingespeeld op nieuwe kennisinzichten, ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. In deze aanpak benutten het waterschap en zijn gebiedspartners natuurlijke momenten van afschrijvingstermijnen van infrastructuur en veranderingen in ruimte en watergebruik. De KRW-watersysteemanalyses vormen, naast analyses voor andere wateropgaven, een belangrijke kennisbasis voor het met gebiedspartners selecteren van doelmatige oplossingsrichtingen en maatregelcombinaties. Mede op basis van de resultaten van deze analyses kan het bestuur (nog) scherper gaan focussen op gebieden waar belangrijke waterkwaliteitswinst te boeken is met effectieve, haalbare maatregelen.

Met diverse partners maken we werk van het gebiedsgericht uitwerken van afspraken uit samenwerkingsovereenkomsten, deals en intentieverklaringen. Hierbij zetten we in op het optimaal benutten van beschikbare (Europese, nationale, regionale en lokale) subsidiestromen. We benutten de diverse overlegstructuren voor het scherp aan de wind beïnvloeden van beleid en regelgeving op verschillende bestuurlijke schaalniveaus (zie verder onder hoofdstuk 5 'allianties').

Inrichting, beheer en onderhoud

Voor inrichting, beheer en onderhoud focust het waterschap op het verzilveren van kansen voor gebiedsgericht maatwerk, alliantievorming en een integrale, samenhange aanpak van de verschillende wateropgaven. In gebieden met veel maatschappelijke energie zetten we in op een versnelling met slimme koppelingen met ruimtelijke ontwikkelingen en initiatieven van inwoners, ondernemers en organisaties.

Het waterschap zet in op differentiatie tussen gebieden met meer en minder verbeterperspectief en wil daarbij zowel ambitie ('verdere transitie richting duurzame ontwikkeling') als realiteitszin ('maatschappelijk haalbare en betaalbare afspraken') tonen. Met andere woorden: de beschikbare euro's daar investeren waar deze het grootste waterkwaliteitseffect sorteren en het hoogste maatschappelijk rendement opleveren. Bij de aanpak van plaagsoorten richten we onze energie op dieren en planten die een bedreiging (kunnen) vormen voor waterkwaliteit en/of waterkwaliteit.

Als onderdeel van het werkprogramma Deltaplan Hoge Zandgronden verkennen we, met provinciale cofinanciering, voor drie beeksystemen hoe we een impuls kunnen geven aan een integrale aanpak voor een klimaatbestendig watersysteem. Het gaat dan om ruimtelijke adaptatie, boven-normatieve wateroverlast, waterkwaliteit en een klimaat-robuuste zoetwatervoorziening in samenhang met initiatieven van gebiedspartners. Het gaat om de volgende pilotgebieden: Aa of Weerijds ten zuiden van Zundert (accent op hoogwaardige landbouwontwikkeling), Chaamse Beken/Strijbeekse Beek (accent op natuurherstel en verdrogingsaanpak) en Visdonk/Molenbeek/ Kleine Aa in samenhang met landgoedontwikkeling Schijf/Rucphense Bossen (accent op grensoverschrijdende aspecten). Voor de kreken bestaat al een krekensvisie; de pilots dragen bij aan visievorming voor de beken.

Aanpak diffuse bronnen in het landelijk gebied

De aanpak van diffuse bronnen in het landelijk gebied zetten we voort via drie sporen: met ondernemers en ZLTO verder uitwerken van maatregelen voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), het extra stimuleren van akkerrandenbeheer (zie Figuur

3) en door middel van een gebiedspilot (Tonnekreek) met kennisinstanties en ondernemers kansen verkennen voor een verdere 'verduurzaming' van de landbouw.

Figuur 3: Akkerrandenbeheer, goed voor lokale waterkwaliteit en biodiversiteit (foto's Huibert Knook)

Zuiveringsbeheer

Samen met ketenpartners voor medicijnresten en andere microverontreinigingen blijven we, naast het verkennen van effectieve end-of-pipe maatregelen (maatregelen op de zuiveringen), inzetten op het treffen van brongerichte maatregelen ('voorkomen is beter dan zuiveren'). Voor zuivering van afvalwater dragen we bij aan de ontwikkeling en het testen van nieuwe technologieën voor doelmatige verwijdering en hergebruik van waardevolle grondstoffen (waaronder stikstof en fosfor) en verwijdering van stoffen met negatieve effecten voor mens en milieu.

Op basis van de resultaten van de landelijke 'hotspot' analyse, de landelijke pilot Schone Maaswaterketen (testen van technieken voor verwijdering van medicijnresten op de RWZI Papendrecht), de praktijkresultaten van het aanvullend chemisch fosfaat verwijderen op de RWZI's Riel en Kaatsheuvel en de bevindingen van de ketensamenwerking met NHTV en andere partners, wordt een waterschapsprogramma voorbereid voor de aanpak van nutriënten en microverontreinigingen (brongerichte en end-of-pipe maatregelen). Een voorstel hiervoor wordt uiterlijk in het eerste kwartaal van 2018 aan het algemeen bestuur voorgelegd. Dit voorstel richt zich ook op de mogelijke waterschapsinzet voor het landelijk programma voor de aanpak van microverontreinigingen dat in 2018 zal worden vastgesteld.

We zetten daarbij in op zichtbare activiteiten in het eigen beheergebied, waarbij aanvullende maatregelen merkbaar bijdragen aan een verbetering van de waterkwaliteit van het ontvangende oppervlaktewater en/of kansen biedt voor hergebruik van waardevolle grondstoffen door andere partijen (bijdrage aan gesloten kringlopen/ circulaire economie). Voor pilots zoeken we de samenwerking met Vlaamse (en/of andere buitenlandse) partners met kansen voor Europese cofinanciering. Gezien de grensoverschrijdende belasting met microverontreinigingen en nutriënten op de Molenbeek verkennen we met Vlaanderen de haalbaarheid en betaalbaarheid van aanvullende acties op de RWZI's van Essen en/of Kalmthout.

Samenwerking Vlaanderen

Voor de Kempische laaglandbeken in het grensgebied met Vlaanderen versterken we de (ambtelijke en bestuurlijke) samenwerking met het vizier op gezamenlijke monitoring, analyses, stroomgebiedsvisies en investeringsprogramma's. We zijn daarbij realistisch en spelen daarbij met begrip en respect in op de ontwikkelingen, ambities, prioriteiten en politiek-bestuurlijke verhoudingen bij onze zuiderburen. We zoeken naar samenwerkingskansen, bijvoorbeeld via Europese projecten, voor zowel watersysteembeheer als zuiveringsbeheer.

5. Allianties

In de oordeelsvorming hebben veel AB-leden het belang van versterking van samenwerking met diverse gebiedspartners benadrukt, met speciale aandacht voor Vlaanderen. Daarom wordt in dit hoofdstuk extra aandacht besteed aan de inzet voor alliantievorming voor verbetering van waterkwaliteit. Alliantievorming is gericht op vier onderdelen:

1. gerichte beïnvloeding van beleid- en regelgeving op Europees, nationaal, provinciaal en lokaal niveau;
2. het meekoppelen van ruimtelijke ontwikkelingen en maatschappelijke initiatieven met de wateropgaven in eigen projecten ('inwonerparticipatie');
3. het faciliteren en stimuleren van eigen watergerelateerde initiatieven van inwoners, ondernemers en organisaties ('waterschapsparticipatie');
4. het optimaal gebruikmaken van (aanvullende) cofinancierings- bronnen.

Voor gerichte beïnvloeding van beleid- en regelgeving op de verschillende bestuurlijke niveaus wegen we voortdurend af waar we zelf dichtbij het vuur willen opereren en daar waar we onze invloed willen doen gelden via vertegenwoordiging door alliantiepartners. Voor inwonerparticipatie en waterschapsparticipatie zijn gebiedsprocessen (nadruk op watersystemen) en samenwerking in de afvalwaterketen (nadruk op zuiveringsbeheer) het centrale vehikel. In de allianties acteren we als een zichtbare waterautoriteit die met wervende, goede voorbeelden anderen inspireert en motiveert.

De responsieve, uitnodigende overheid, ruimtelijke adaptatie, duurzaamheid, innovatie, participatie, klimaatrobustheid en circulaire economie zijn kernbegrippen in het bepalen van de bestuurlijke en ambtelijke prioriteiten voor alliantievorming. We leggen de nu volgende accenten op internationaal, nationaal, regionaal en lokaal niveau.

Internationaal

- We blijven de ontwikkelingen in het Europese overleg tussen de Europese Commissie en de Waterdirecteuren van de lidstaten nauwgezet volgen. We ondersteunen daarbij de lijn die Nederland met andere lidstaten inzet om zoveel mogelijk vast te houden aan de KRW-ambities en tot eind 2027 effectieve, haalbare en betaalbare maatregelen uit te voeren. In 2027 maken we de balans op waarbij we dan op dat moment, indien nodig, het niet volledig halen van de KRW-doelen en normen onderbouwen. Door technische aanpassingen in waterlichaamtypen, doelen en normen zal de KRW-opgave voor aan aantal waterlichamen beter passend en haalbaar worden.
- Voor beïnvloeding van het Europese beleid zetten we in eerste instantie in op de samenwerking binnen de Unie van Waterschappen en het Bureau Brussel en de directe bestuurlijke en ambtelijke contacten met de ministeries van Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken.
- Voor de Europese evaluatie van de KRW (voorzien in 2019) voeden we de Europese Commissie via het Rijk met accurate informatie die de zwaarte van de opgave helder illustreert. Het is belangrijk dat er met de Europese Commissie een dialoog op gang komt over de noodzaak voor een verdere transitie naar duurzaam water- en landgebruik waarbij de tijdhorizon gedeeltelijk voorbij 2027 ligt en waarbij de waterkwaliteitsopgave nadrukkelijker gekoppeld wordt aan de uitdagingen van klimaatadaptatie. We ondersteunen het Rijk om het demotiverende *one out, all out principe* van tafel te krijgen bij een eventuele herziening van de KRW.
- De Internationale Maas Commissie (IMC) richt zijn energie de komende jaren vooral op de aanpak van nutriënten (stikstof en fosfor), de drinkwaterproblematiek en de impact van laag watersituaties (klimaatverandering) op de waterkwaliteitsopgave. Omdat de watervoorziening (kwaliteit en kwantiteit) in ons beheergebied voor een belangrijk deel afhankelijk is van de inlaat van Maaswater zijn afspraken in deze riviercommissie van groot belang. Samen met de andere waterschappen in het Maas stroomgebied versterken we de inzet voor deze riviercommissie zodat we de link tussen het Rijkswater en de regionale wateren beter geborgd krijgen. Namens de

Maas partners levert waterschap Limburg voorlopig de voorzitter van de IMC-werkgroep Kaderrichtlijn Water.

Nationaal

- Voor beïnvloeding van het nationale beleid zetten we in eerste instantie in op de samenwerking binnen de Unie van Waterschappen, aangevuld met directe bestuurlijke en ambtelijke (Haagse) netwerkcontacten. Inzet zijn in de praktijk uitvoerbare en uitlegbare instrumenten en regelingen voor gebiedsgericht maatwerk en het bevorderen van een evenwichtige verdeling van maatschappelijke kosten en baten van waterkwaliteitsinvesteringen over watergebruikers en vervuilers.
- Het waterschap neemt deel aan diverse samenwerkingsverbanden voor de afgesproken acties uit de Intentieverklaring Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater waar de waterschappen als partner bij vermeld staan. Daarnaast leveren we afgesproken bijdragen aan acties ter uitwerking van andere intentieverklaringen, samenwerkingsovereenkomsten en deals. Ambtelijk zoeken we de warmte van het vuur op voor prioritaire onderwerpen, door het onderhouden van directe contacten met dossierhouders bij ministeries en door deelname aan landelijke projectgroepen waar de landelijke besluitvorming wordt voorbereid. We kijken hierbij scherp naar de verdeling van directe, eigen beïnvloedingsacties en indirecte inzet via alliantie-partners.
- Een voorbeeld is de deelname van Brabantse Delta, namens de partners in het Maas stroomgebied, aan de landelijke werkgroep doelstellingen. Deze werkgroep, onder regie van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, ontwikkelt en bespreekt voorstellen voor de Nederlandse spelregels voor aanpassingen in waterkwaliteitsdoelen en normen (KRW en overig water).

Regionaal

- Het waterschap blijft een actieve bijdrage leveren aan de regionale samenwerkingsverbanden voor Maas en Schelde (stuurgroep RBOM/DHZ, RBOS, Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta) die kansen bieden voor wisselende allianties voor zowel kennisontwikkeling, samenwerking met Vlaanderen en beleidsbeïnvloeding.
- Het waterschap blijft zich actief inzetten voor borging van evenwichtige provinciale financiële bijdragen voor maatregelen in Midden- en West-Brabant en voor het samen met de provincie en andere netwerkpartners binnenhalen van landelijke en Europese subsidies.
- Via Winnend Samenwerken tussen de Brabantse waterschappen en samenwerking met andere waterschappen zoeken we voortdurend naar kansrijke allianties voor waterkwaliteitsverbetering, innovatie en duurzaamheid. Via de Noord-Brabantse Waterschapsbond werken we aan allianties met diverse partijen.

Lokaal

- KRW-watersysteemanalyses en analyses voor andere waterthema's vormen een belangrijke kennisbasis voor het verkennen met diverse belanghebbenden (inwoners, ondernemers en organisaties) van samenwerkingskansen voor slimme combinaties van maatregelen (gebiedsprocessen). Ook opties voor gedifferentieerd beheer en onderhoud op maat worden hierbij meegenomen. In de gebiedsprocessen maakt het waterschap met partners afspraken over financiering en uitvoering van maatregelen. Deze processen kunnen leiden tot aanpassingen in de programmering/invulling van voorgenomen maatregelen per waterlichaam (Waterbeheerplan 2016-2021) en tot voorstellen voor de derde KRW-termijn (2022-2027). De KRW-watersysteemanalyses worden uitgevoerd in een wisselwerking met landelijke en regionale analyses (zoals de uitwerking van de Kennisimpuls van de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater).
- Samen met partners in de Zuidwestelijke Delta blijven we zoeken naar mogelijkheden voor het nuttig inzetten van effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties in samenhang met zoetwateropgaven en een robuuste zoetwatervoorziening rondom het Volkerak-Zoommeer en aan de voet van de Brabantse Wal.

- Samen met terreinbeheerders gaat het waterschap actief op zoek naar kansrijke combinaties van waterberging en zuiveringsmoerassen, niet alleen binnen het Natuurwerk Brabant, maar op alle geschikte locaties in beekdalen en lagere delen in het landschap.
- We zetten tijdelijk in op het extra stimuleren van maatregelen door ondernemers in het landelijk gebied als uitwerking van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. Dit gaat bijvoorbeeld om uitbreiding van het aantal kilometers akkerrandenbeheer. In beginsel zoeken we de uitbreiding in stroomgebieden waar we met een integrale aanpak bezig zijn om wateropgaven aan te pakken. In die gebieden waar ondernemers nog geen samenwerkingsverband hebben stimuleren we de organisatie daarvan door de inzet van inspirerende koploperondernemers (bijvoorbeeld uit agrarische natuurverenigingen). Parallel aan het stimuleren werken we met andere partners aan een structurele borging van goede landbouwpraktijken als akkerrandenbeheer in het landelijke en Europese beleid. De waterschapsbijdrage kan daarmee mogelijk op termijn verminderen. In 2019 evalueren we de effectiviteit van de extra inzet ter voorbereiding op de inzet voor het Waterbeheerplan 2022-2027.
- Samen met ondernemers in het landelijk gebied, agrarische belangenorganisaties, ketenpartners (agrofood), terreinbeheerders en kennisinstituten voeren we een pilot uit in het stroomgebied van het KRW-waterlichaam Tonnekreek voor een verdere transitie naar duurzaam water- en landgebruik. Welke oplossingsrichtingen en maatregelen zijn er technisch uitvoerbaar en op termijn betaalbaar om uiteindelijk dichterbij KRW-doelbereik te kunnen komen? Speciale aandacht gaat hierbij uit naar het terugdringen van de belasting met stikstof en fosfor. Welke (innovatieve en/of financiële) arrangementen zijn denkbaar om dit mogelijk te maken? Dit betreft een van de vier pilots in het Nederlandse deel van het Maasstroomgebied.
- Voor het stedelijk gebied zetten we tijdelijk in op het extra stimuleren van waterbewuste initiatieven van inwoners en ondernemers, bijvoorbeeld via het buurtwater en buurtnatuur fonds van de provincie Noord-Brabant en het Prins Bernard Cultuurfonds. Samen met gemeenten en andere partners versterken we de aandacht voor waterkwaliteit en stimuleren we het waterbewustzijn via onder andere de samenwerking in de afvalwaterketen en uitwerking van het deltaplan ruimtelijke adaptatie. In 2019 evalueren we de effectiviteit ter voorbereiding op de inzet voor het Waterbeheerplan 2022-2027.
- In de oordeelsvorming gaf een grote groep AB-leden aan te willen inzetten op tandjes erbij tot maximaal versterken van de samenwerking met Vlaanderen, zowel ambtelijk als bestuurlijk. Water uit Vlaanderen is immers een belangrijke bron voor de kwaliteit van het water in ons beheergebied. Versterking van de samenwerking via een grensoverschrijdende stroomgebiedsbenadering is essentieel om in enkele KRW-waterlichamen meer resultaat te bereiken. We staan daarbij open voor ideeën die de Vlamingen aandragen. We willen immers ook leren van aanpakken in Vlaanderen. De basis bestaat uit wederzijds vertrouwen waarbij ieder zijn eigen verantwoordelijkheid neemt om afwenteling te voorkomen en investeren in samenwerking als ware er geen landsgrenzen. Hierbij investeren we in beter op elkaar afgestemde doelen, normen, metingen en analyses als gezamenlijke basis voor het treffen van doelmatige maatregelen. Met respect voor elkaars bevoegdheden, prioriteiten en aanpakken kijken we samen waar we beschikbare euro's het beste kunnen investeren. Zo weten we uit ervaring en analyses dat een aanpak bij de bron vaak het meest effectief en efficiënt is.
- Onze uiteindelijke inzet voor de gebiedsprocessen met Vlaanderen is een gezamenlijk Vlaams-Nederlands maatregel- en investeringsprogramma. In oktober 2017 start het Vlaams-Nederlandse gebiedsproces voor het Merkske. Ervaringen hiermee zullen worden meegenomen in het procesontwerp voor andere watersystemen. Waar doelmatig zetten we in op Europese projecten om de samenwerking verder te stimuleren en te leren van kennis en ervaringen elders.
- Het waterschap zet in op het optimaliseren/versterken van de handhavingsacties met andere partners om te voorkomen dat overtreders het niet verpesten voor koploper-ondernemers en het peloton demotiveren.

6. Uitvoering en financiering

Tabel 1 geeft de planning weer voor activiteiten in de periode 2017-2021. Hierbij zijn ook landelijke afspraken opgenomen.

Tabel 1: activiteiten waterkwaliteit (2017-2021)

Activiteiten	Aard	2017	2018	2019	2020	2021
Onderhandelingen 6 ^e Nitraatactieprogramma 2018-2021 NL met de Europese Commissie. Besluit of Nederland een beroep mag blijven doen op tijdelijk lagere N-normen (derogatie).	B					
Nieuw (nationaal) Bestuursakkoord Water: concrete resultaats- en financieringsafspraken tussen overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.	T					
Opstellen/overeenkomen landelijk uitvoeringsprogramma ketenaanpak microverontreinigingen (focus medicijnresten).	T					
Bepalen van de waterschapsinzet aan het landelijk uitvoeringsprogramma ketenaanpak microverontreinigingen (focus medicijnresten).	T					
Europa en de lidstaten: tussentijdse evaluatie van de KRW.	B					
Formuleren van landelijke spelregels voor bepalen KRW doelen en maatregelen 2022-2027.	B/T					
Gedeelde beeldvorming: Uitvoeren van landelijke, regionale en lokale (watersysteem en bronnen) analyses en het samen trekken van conclusies over de opgaven.	B					
Voorstellen voor technische aanpassingen KRW doelen en normen.	B					
Gebiedsprocessen met partners voor doelmatige maatregelcombinaties, alliantievorming en financieringsafspraken.	B/T					
Pilot projecten voor proefondervindelijk ontdekken van effectieve maatregelen/tandjes bij schakelen (o.a. landbouwmaatregelen landelijk gebied, zuiveringsbeheer, integrale aanpak beken, gedifferentieerd beheer en onderhoud op maat).	B/T					
Regelen van 250 extra kilometer randenbeheer in beheergebied van waterschap Brabantse Delta.	T					
Samenwerking met Vlaamse partners versterken en vertalen naar afgestemde maatregel- en investeringsprogramma's voor de wateren in het grensgebied.	T/Max					
Evaluatie van effectiviteit van 'tandjes erbij'.	T					
Gebiedsproces voor bepalen van effectieve KRW-maatregelen voor 2022-2027.	B/T					
Opstellen concept waterbeheerplannen en stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027.	B/T					
Inpraak en vaststelling waterbeheerplannen en stroomgebiedbeheerplannen met doelen en maatregelen voor 2022-2027.	B/T					

Legenda:

Activiteiten waarbij het rijk de lead heeft.

Activiteiten waarbij het waterschap de lead heeft.

B = voortkomend uit bestaande afspraken zoals opgenomen in onder andere Waterbeheerplan 2016-2021; T = een of meer tandjes bijschakelen; Max = maximaal bijschakelen

Het waterschap werkt met een geleidelijke, adaptieve uitvoering van maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit. In de resterende bestuursperiode legt het dagelijks bestuur de nadruk op het *samen met gebiedspartners* op stoom brengen van de acties en maatregelen uit het vigerende Waterbeheerplan 2016-2021. Dit sluit aan op de constatering in de Kadernota 2017-2028 'dat de voortgang van de maatregelen herstel natte natuurgebieden, beek- en kreekherstel, vispassages en ecologische verbindingsschakels aandacht nodig heeft'. Tevens zullen 'altijd goed tandjes erbij' die passen in de huidige meerjarenbegroting al in gang worden gezet. Het gaat dan bijvoorbeeld om een gewenste uitbreiding van het aantal km actief randenbeheer (met maximaal 250 km bovenop de huidige 600 km) en het inrichten van tenminste één praktijklocatie in het beheergebied voor het testen van aanvullende zuiveringsmaatregelen.

Voor zo'n testlocatie zijn in beginsel de tien zuiveringen kandidaat die hun effluent lozen op ecologisch kwetsbaar binnenwater. In de locatieafweging spelen verschillende afwegingen een rol: de link met lopende gebiedsprocessen (doorpakken in gebieden waar processen vanuit meerdere waterthema's lopen, zoals in het stroomgebied van de Chaamse beken), het aandeel van de lozing met meststoffen en/of microverontreinigingen vanuit een zuivering ten opzichte van andere bronnen, natuurlijke momenten van investeringen (bijvoorbeeld mogelijke hydraulische aanpassingen bij de RWZI Dongemond) en kansen voor innovatie.

Extra stimuleren van akkerrandenbeheer

In de huidige situatie wordt voor 600 km van het potentieel van 5000 km oeverlengte akkerrandenbeheer uitgevoerd. De 5000 km betreft zowel A- als B-watgangen. De totale kosten hiervoor bedragen €240.000 per jaar waarvan de helft door het waterschap wordt betaald en de helft uit Europa (Plattelandsontwikkelingsgelden – POP3) komt. In de periode van 2018 t/m 2021 willen we de 600 km uitbreiden met 250 km oeverlengte. De jaarlijkse kosten hiervoor bedragen €100.000 in totaal, waarvan €50.000 door Europa (POP3) wordt gefinancierd. De POP3-bijdrage voor deze uitbreiding was aanvankelijk voorzien voor Oost-Brabant, maar kunnen we dankzij goedkeuring van waterschap Aa en Maas in West-Brabant inzetten. De eigen extra bijdrage van waterschap Brabantse Delta bedraagt daarmee €50.000 per jaar. Voor de periode 2022-2027 verkennen we de beleidsmatige en financiële opties voor verdere uitbreiding van 850 km naar 1850 km akkerrandenbeheer (potentieel oeverlengte langs A-watgangen).

Investeringsruimte voor 'tandjes erbij'

In het kader van duurzaam financieel beleid is afgesproken dat het waterschap werkt met een vast jaarlijks netto investeringsvolume. Extra investeringsruimte voor waterkwaliteitsthema's die voor een jaar of meerderde jaren speciale aandacht vragen moet in beginsel worden gezocht binnen dat 'investeringsplafond'. Vooruitlopend op de besluitvorming in het BOB-traject waterkwaliteit is in de Kadernota 2018-2027 voor watersystemen rekening gehouden met een netto investeringsvolume van € 800.000,- per jaar (vanaf 2018; exclusief subsidies) voor de benodigde extra maatregelen voor het thema waterkwaliteit. Tevens reserveert het waterschap, vanwege de schaal van de maatschappelijke opgave en de versnelling in de klimaatverandering, vanaf 2018 jaarlijks €700.000,- binnen het investeringsplafond voor extra maatregelen. De plannen van de nieuwe regering, de Omgevingsvisie van de provincie (2018) en de eigen analyses vormen het basis voor een aangepaste klimaatstrategie waaraan in 2018 en 2019 wordt gewerkt. Het formuleren van een aangepaste klimaatstrategie biedt ook kansen voor een versterkte aandacht voor waterkwaliteit in zowel stedelijk als landelijk gebied.

Voor eventuele extra waterkwaliteitsmaatregelen voor zuiveringsbeheer ('tandje(s) erbij') zijn vooralsnog geen middelen gereserveerd. Uiterlijk eerste kwartaal 2018 wordt aan het algemeen bestuur een voorstel voorgelegd voor de aanpak van microverontreinigingen en aanvullende zuivering van nutriënten (stikstof en fosfor). Dan wordt duidelijk in hoeverre extra financiële middelen voor zuiveringsbeheer zijn gewenst.

De timing van (extra) acties en maatregelen voor waterkwaliteit, die voortvloeit uit een geleidelijke programmering op basis van proefondervindelijk ontdekken wat waar het beste werkt, past in beginsel goed in de gecreëerde financiële ruimte binnen de meerjarenbegroting. We verwachten daarbij dat ook inwoners, ondernemers, bedrijven,

terreinbeheerders en medeoverheden (extra) bijdragen aan de ambities voor gezond water in Midden- en West-Brabant. Zo kunnen anderen (delen van) waterkwaliteitsmaatregelen uitvoeren of koppelen aan maatschappelijke initiatieven. Het waterschap kan waterbewuste maatregelen van inwoners en ondernemers tijdelijk (extra) stimuleren, hetzij financieel, hetzij door inzet van expertise van medewerkers. Ook kan worden gedacht aan (verkenning van) nieuwe financieringsarrangementen waarbij opbrengsten uit het leveren van waterdiensten aan marktpartijen (bijvoorbeeld terug gewonnen grondstoffen uit afvalwater) worden benut voor het treffen van investeringen. Dit zal bijvoorbeeld nodig zijn om met marktpartijen nieuwe ontwikkelingen met een hoger risicoprofiel, bijvoorbeeld in de gewenste transitie naar een circulaire economie, mogelijk te maken. In Unieverband zal verkend worden of en zo ja in welke mate koploperondernemers en –inwoners kortingen kunnen krijgen op de waterschapsheffingen voor het treffen van bovenwettelijke maatregelen die bijdragen aan een betere waterkwaliteit. Denk aan agrarische ondernemers die maatregelen treffen om het organisch stofgehalte van de bodem substantieel te verhogen.

Ruimte op exploitatiebegroting voor ‘tandjes erbij’

Om de ‘tandjes erbij’ vorm te kunnen geven is de komende jaren naast investeringsruimte ook extra personele inzet (1 fte) nodig. Om hiermee snel een start te kunnen maken zal ruimte worden gezocht binnen de begroting voor 2018. Voor een structurele borging van deze extra inzet zal een voorstel worden gedaan in de exploitatiebegroting voor de Kadernota 2019-2028. Het gaat dan in elk geval om de volgende activiteiten:

- organiseren van extra akkerrandenbeheer, het initiëren van de DAW-aanpak in meer gebieden, het uitwerken van acties voor de pilot Tonnekreek voor verdere verduurzaming van water- en landgebruik;
- ondersteunen van de asset managers bij het vertalen van de resultaten van de watersysteemanalyses naar de programmering van maatregelen, waaronder beheer en onderhoud op maat;
- ondersteunen van/extra inzet voor de gebiedsprocessen met Vlaanderen;
- het met terreinbeheerders en anderen ontwikkelen van een kansenplan voor integraal herstel van brongebieden;
- het ontwikkelen van een voorstel voor financieel belonen van koplopers en met hen activeren van het peloton en gericht aanpakken van achterblijvers;
- het leggen van dwarsverbanden met het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie om de aanpak van waterkwaliteit in het stedelijk gebied een impuls te geven;
- het zoeken van kansen en ontwikkelen van voorstellen voor Europese samenwerkingsprojecten op het vlak van watersystemen en zuiveringsbeheer met een link naar de innovatie en duurzaamheidsambities van het waterschap;
- bijdragen aan praktisch uitvoerbare stimuleringsregelingen;
- kansen uitwerken voor Brabantse Delta als (inter-)nationale proeftuin met ondernemers, kennis- en onderwijsinstanties en daarmee kweekvijver voor studenten.

Als onderdeel van de huidige exploitatiebegroting draagt het waterschap, net als de andere Brabantse waterschappen, in de periode 2017 t/m 2019 €40.000 per jaar bij aan het buurtwater-buurnatuur fonds van het Prins Bernard Cultuurfonds Noord-Brabant. Hiermee worden water-gerelateerde initiatieven van inwoners gestimuleerd. Eind 2017 evalueert het DB de resultaten tot nu toe.

Voortgangsbewaking

Deze notitie verwoordt de (aangescherpte) bestuurlijke ambitie voor het hoofdthema gezond water. Het betreft een aanvulling op en nadere invulling van het Waterbeheerplan 2016-2021. Jaarlijks wordt er in de kadernota op hoofdlijnen inzicht gegeven in de voortgang van het bereiken van onze doelstellingen op dit hoofdthema. Daarnaast zal voor de uitvoeringszaken op de gebruikelijke wijze via de managementletters inzicht worden gegeven in de voortgang. Op die wijze kunnen ook deze aanvullende afspraken op een goede manier worden ingebed in onze P&C-cyclus en –instrumenten.